

Nederlands binnen competentiegericht onderwijs

Van taalprofiel naar taaltaak

Middelbaar beroepsonderwijs

slo

Nederlands binnen competentiegericht onderwijs

Van taalprofiel naar taaltaak

Beroepsonderwijs en volwasseneneducatie

Ella van Kleunen
Els Leenders

Enschede, november 2006
BVE/3672.004/06-1030

Verantwoording

© 2006 Stichting leerplanontwikkeling (SLO), Enschede

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of enige andere manier zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Auteurs: Ella van Kleunen, Els Leenders

Met medewerking van: Monic Breed

Ontwerp omslag en productie: Axis media-ontwerpers, Enschede

Layout: Ria Klijnstra

Besteladres

SLO, Stichting Leerplanontwikkeling
Afdeling BVE
Postbus 2041, 7500 CA Enschede
Telefoon (053) 4840 641
E-mail: R.Klijnstra@slo.nl

Inhoud

Inleiding	5
1. Taalprofielen Nederlands in het kwalificatiedossier	7
1.1. Wat is een taalprofiel Nederlands?	7
1.2. Wat is het ERK en wat is het <i>Raamwerk NT2</i> ?	7
1.3. Hoe komt een taalprofiel tot stand?	10
1.4. Hoe krijgt het taalprofiel inhoud?	10
1.5. Wat is het nut van een taalprofiel Nederlands?	10
2. Taalvaardigheid in competentiegericht opleiden	11
2.1. Competentiegericht beroepsonderwijs ontwikkelen	11
2.2. De taalontwikkeling Nederlands	12
2.3. Aanbevelingen voor taalontwikkeling in competentiegericht onderwijs	13
3. Stappenplan invulling Taalprofiel	17
4. Werken aan beroepsproducten met oog voor taalontwikkeling	23
4.1. Kenmerken van een goede opdracht	23
4.2. Format Werken aan beroepsproducten	24
Bijlage 1: Informatie	31
Bijlage 2: Opdrachten en oefeningen	33
Bijlage 3: Observatielijsten	37
Bijlage 4: Tekstkenmerken	39
Literatuurlijst	41

Inleiding

Vanuit het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) klinkt al geruime tijd het verontrustende geluid dat het bedroevend slecht gesteld is met de taalvaardigheid van mbo-deelnemers. Een groot deel van hen beschikt over onvoldoende beheersing van het Nederlands om op school en in de beroepspraktijk naar behoren te kunnen functioneren¹. Ook zou het onderwijs er niet in slagen de deelnemers de vereiste taalvaardigheid bij te brengen. De uitval in het beroepsonderwijs is groot. Hoewel uitvalspercentages niet worden gedifferentieerd naar doelgroep worden taalproblemen regelmatig als verklaring voor die hoge uitval genoemd.

Met de omslag naar competentiegericht onderwijs lijkt het belang van een goede taalbeheersing nog groter te worden. In competentiegericht onderwijs staat weliswaar de beroepspraktijk centraal, maar het volgen van dit onderwijs vraagt specifieke taalvaardigheden. Zo moet er veel zelfstandig worden gelezen, zoals met name opdrachten en instructies. Daarnaast vraagt competentiegericht onderwijs veelvuldig om reflectie op het eigen kunnen en leren via hulpmiddelen als persoonlijke ontwikkelplannen en portfolio's. Mondelinge reflectie vraagt al een sterk genuanceerd taalgebruik, maar bij schriftelijke reflectie dient de deelnemer ook nog in staat te zijn de boodschap helder op papier te krijgen.

Met deze notitie wil SLO taal- en vakdocenten, trajectontwikkelaars en coördinatoren ondersteunen bij het inbedden van de taalontwikkeling Nederlands in competentiegericht onderwijs. Hiervoor bieden we aanbevelingen, een stappenplan en een format voor de uitwerking van taaltaken. Ook besteden we aandacht aan het taalprofiel zoals het in de kwalificatiedossiers is opgenomen. Het ontwikkelen van taalontwikkelen onderwijs en het implementeren daarvan is een proces dat in de praktijk nog verder vorm zal krijgen. Deze notitie probeert richting te geven.

Opbouw

In hoofdstuk 1 gaan we in op de achtergrond van het Taalprofiel Nederlands in de kwalificatiedossiers. In hoofdstuk 2 beschrijven we hoe competentiegericht onderwijs veelal ontwikkeld wordt en de plaats van taalontwikkeling daarbij. Hoofdstuk 3 levert een stappenplan waarmee het taalprofiel in het kwalificatiedossier meer concreet ingevuld kan worden met daaraan gekoppeld een format voor het werken aan beroepsproducten vanuit het taalvaardigheidsperspectief. Het stappenplan is gebaseerd op de werkwijze van Marja van Knippenberg van de Mondriaan Onderwijsgroep².

¹ Zie ook: *Nederlands in het middelbaar beroepsonderwijs, Een verkennend onderzoek naar het onderwijsaanbod Nederlands en de taalvaardigheid van de leerlingen*, Jan Neuvel, Thomas Bersee, Hilde den Exter en Marli Tijssen, CINOP, 's-Hertogenbosch, november 2004, ISBN 90-5003-428-4

² *Marja van Knippenberg: 'Taalcompetenties in een beroepsopleiding', Taalbeleid Mondriaan onderwijsgroep, juli 2005*

Deze notitie is tot stand gekomen mede dankzij de enthousiaste respons van enkele ROC beleidsmedewerkers die onder de noemer Taalprofielen regelmatig naar Utrecht kwamen om hun visie te geven. Onze dank aan

Aad 't Hart, ROC Zadkine

Mariëlle Hermsen, Nova College

Trinette Hovens, Mondriaan onderwijsgroep

Nynke Jansma, ROC van Twente

Annette Korink, Nova College

Annelies Kappers, ROC van Amsterdam

Marjan Sorgdrager, Albeda College

Rian Snijders, ROC van Eindhoven

Enschede, november 2006

Els Leenders

Ella van Kleunen

Monic Breed

1. Taalprofielen Nederlands in het kwalificatiedossier

Om te zorgen dat taalontwikkeling voldoende aandacht krijgt in competentiegericht onderwijs schreef een projectgroep van BVE Raad en Colo in 2004 het Referentiedocument *Talen in de kwalificatieprofielen*³. Dit document geeft Kenniscentra Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (KBB's)⁴ aanwijzingen hoe ze de voor de kwalificatie vereiste taalvaardigheid voor de moderne vreemde talen (mvt) en voor Nederlands kunnen omschrijven in een taalprofiel. Een taalprofiel geeft per vaardigheid (luisteren, lezen, gesprekken voeren, spreken en schrijven) het vereiste taalniveau (A1 t/m C2) aan. Deze taalprofielen moeten opgenomen worden in het kwalificatiedossier zodat inzichtelijk is op welk niveau de mvt en het Nederlands minimaal beheerst moeten worden om de kwalificatie te behalen.

1.1. Wat is een taalprofiel Nederlands?

In de meeste kwalificatiedossiers ziet het Taalprofiel Nederlands er als volgt uit:

	Luisteren	Lezen	Gesprekken voeren	Spreken	Schrijven
C2					
C1					
B2					
B1					
A2					
A1					

MBO verpleegkundige (niveau 4)

Dit voorbeeld geeft aan dat de mbo-verpleegkundige Nederlands voor de vijf vaardigheden beheerst op de niveaus die in het overzicht zijn aangegeven. De taalbeschrijvingsniveaus vanaf A1 tot C2 zijn afkomstig uit het *Raamwerk NT2*⁵. Dit raamwerk is een uitwerking voor Nederlands als tweede taal van het Common European Framework of Reference for Languages, ofwel het Europees Referentiekader (ERK).

1.2. Wat is het ERK en wat is het *Raamwerk NT2*?

Het Europees Referentiekader (ERK) is een document van de Raad van Europa dat zes in Europa geldende taalniveaus omschrijft. Deze zes taalvaardigheidsniveaus in een vreemde taal worden weergegeven voor elke van de vijf vaardigheden luisteren, lezen,

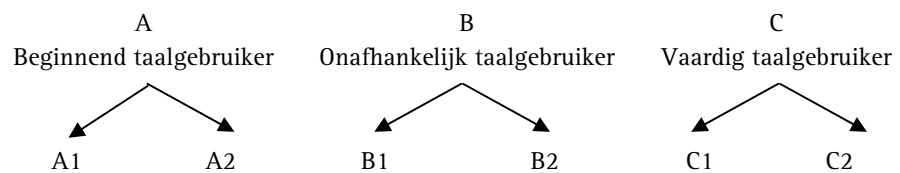
³ M. Driessen e.a., *Talen in de kwalificatieprofielen*, BVE Raad, De Bilt, oktober 2004

⁴ De per branche georganiseerde Kenniscentra Beroepsonderwijs Bedrijfsleven bepalen de inhoud van de beroepskwalificatie. Voorbeelden zijn ECABO en OVDB.

⁵ K. Dalderop e.a., *Raamwerk NT2*, Cinop, 's-Hertogenbosch, 2002

gesprekken voeren, spreken en schrijven. Onder de vaardigheden hangen vervolgens weer meerdere subvaardigheden.

Het ERK geeft een bruikbaar kader voor een verantwoorde opbouw van taalvaardigheid en is een instrument om functionele taalvaardigheid in een taal te beschrijven dat onder meer gebruikt kan worden bij het ontwerpen van leertrajecten. Niveau A1 is gemakkelijker dan niveau A2. Bij de start op niveau A2 dient men niveau A1 te beheersen. Dit betekent echter niet dat men voor alle vaardigheden op hetzelfde niveau moet zitten. Zo kan een deelnemer voor lezen al op niveau B1 zitten, terwijl hij voor spreken nog op niveau A1 bezig is. Wel is beheersing van de lagere niveaus bij alle vaardigheden een voorwaarde voor de start met de opvolgende hogere niveaus.

Het *Raamwerk NT2* is een niveaubeschrijving op basis van het ERK voor in Nederland wonende (volwassen) mensen die de Nederlandse taal leren. De instrumenten geven algemene niveaumschrijvingen, maar ook concrete uitwerkingen van wat iemand per niveau en per vaardigheid moet kunnen.

De zes taalniveaus zijn uitgewerkt in niveaumschrijvingen, 'descriptoren', zowel per niveau als per vaardigheid. In onderstaand kader de algemene descriptor voor niveau A1:

Niveau A1
Kan vertrouwde dagelijkse uitdrukkingen en basiszinnen gericht op de bevrediging van concrete behoeften begrijpen en gebruiken. Kan zichzelf aan anderen voorstellen en kan vragen stellen en beantwoorden over persoonlijke gegevens zoals waar hij/zij woont, mensen die hij/zij kent en dingen die hij/zij bezit. Kan op een simpele wijze reageren, aangenomen dat de andere persoon langzaam en duidelijk praat en bereid is om te helpen.

Bron: *Raamwerk NT2*

In deze descriptor komen alle vaardigheden voor, bijvoorbeeld luisteren en spreken in de zin van 'begrijpen' en 'gebruiken'. Wie wil weten wat iemand moet kunnen zeggen op dit niveau, vindt dit bij de specifieke descriptor voor Gespreksvaardigheid A1:

Gespreksvaardigheid A1
Kan deelnemen aan een eenvoudig gesprek, wanneer de gesprekspartner bereid is om zaken in een langzamer spreektempo te herhalen of opnieuw te formuleren en helpt bij het formuleren van wat de spreker probeert te zeggen. Kan eenvoudige vragen stellen en beantwoorden die een directe behoefte of zeer vertrouwde onderwerpen betreffen.

Bron: *Raamwerk NT2*

Bij de Gespreksvaardigheid worden drie subvaardigheden onderscheiden: informele gesprekken, zaken regelen en informatie uitwisselen. De descriptoren voor informele gesprekken zijn:

Informele gesprekken voeren A1:
 Kan zich voorstellen, groeten en afscheid nemen
 Kan mensen vragen hoe het met hen gaat en reageren op nieuws

Bron: Raamwerk NT2

Daarnaast zijn de niveaus concentrisch opgezet. Bepaalde zaken komen wel voor op de lagere niveaus maar op een nog relatief simpele manier. Op de hogere niveaus worden dezelfde zaken steeds complexer.

Voorbeeld: Gesprekken Voeren
 Subvaardigheid Bijeenkomsten en vergaderingen
 Descriptor niveau A2: Kan zeggen wat hij/zij denkt in een formele vergadering als hij/zij rechtstreeks wordt aangesproken, op voorwaarde dat hij/zij, indien nodig om herhaling kan vragen.
 Descriptor niveau B2: Kan actief participeren in routinematige en niet-routinematige formele discussies. Kan zijn/haar mening naar voren brengen, verantwoorden en handhaven, alternatieve voorstellen op waarde toetsen en hypothesen opstellen en erop reageren.

Bron: Raamwerk NT2

Het Raamwerk NT2 geeft in voorbeelden aan welke verschillende uitingvormen in welke situaties geoefend moeten worden. Voor het taalportfolio zijn ook checklisten ontwikkeld met *can-do-statements*. Hier een voorbeeld uit de checklist Gesprekken voeren B2, subvaardigheid Bijeenkomsten en vergaderingen. In de laatste kolom geven deelnemers aan of ze dit kunnen.

Handeling / uitleg	Voorbeeldsituaties	Dat kan ik
2. Ik kan actief deelnemen aan bijeenkomsten over allerlei zaken. <i>U kunt een probleem helder uiteenzetten, een standpunt verwoorden, voor- en nadelen bespreken, een compromisvoorstel doen en oorzaken, gevolgen en denkbeeldige situaties bespreken. U kunt ook moeilijke zaken beleefd uitleggen.</i>	1. U werkt als buurtmoeder in uw wijk. Volgend jaar komt er een nieuw project. Op een vergadering van alle buurtmoeders worden ideeën voor het nieuwe project besproken. U doet actief mee aan de bespreking. 2. Voor uw opleiding werkt u met een aantal studenten aan een opdracht. Er is ruzie ontstaan in de werkgroep. Op een bijeenkomst bespreekt u met elkaar de problemen. U zoekt een oplossing en maakt nieuwe afspraken over de manier van werken. 3. Het bedrijf waar u werkt gaat reorganiseren. De ondernemingsraad houdt een bijeenkomst voor alle medewerkers waarop de plannen besproken worden. U stelt vragen en u doet voorstellen voor acties die ondernomen kunnen worden.	

Bron: Europees taalportfolio: checklist gesprekken, januari 2003

1.3. Hoe komt een taalprofiel tot stand?

De Kenniscentra Beroepsonderwijs Bedrijfsleven ontwikkelen -voor de opleidingen in de eigen branche- de taalprofielen in de kwalificatiedossiers. Zij doen dit door voor een kwalificatie aan te geven welk taalbeheersingsniveau (van A1 tot C2) minimaal nodig is voor een bepaalde vaardigheid. Hiervoor hebben de Kenniscentra veelal commissies gevormd van mensen uit beroepspraktijk en onderwijs. Zij onderzoeken hiertoe globaal de taaltaken in het beroep en de niveaus van het *Raamwerk NT2*, en stellen op basis hiervan de taalprofielen op. Voor de moderne vreemde talen zijn ook audits in bedrijven gehouden. Voor Nederlands is dat (nog) niet gebeurd.

De meeste Kenniscentra zijn van mening dat het beroepsonderwijs zelf de taalprofielen verder inhoud moet geven.

1.4. Hoe krijgt het taalprofiel inhoud?

Het taalprofiel krijgt in het onderwijs inhoud door concrete taaltaken aan de diverse niveaus te koppelen. Taaltaken zijn min of meer realistische, uit de beroepspraktijk afkomstige opdrachten, zoals: werk de offerte voor loodgieterbedrijf Kraantje Lek verder uit. Hiertoe dienen docenten hun deelnemers dus taaltaken aan te bieden die passen bij de beroepspraktijk waarvoor zij worden opgeleid. Op opleidingen waar docenten dicht bij de beroepspraktijk staan, zal het niet moeilijk zijn taaltaken passend bij het beheersingsniveau in het taalprofiel te ontwikkelen. Voor opleidingen echter waar docenten verder af staan van de beroepspraktijk is dit lastiger. In dit geval kan men veel hebben aan de werkwijze die we voorstellen in hoofdstuk 3.

1.5. Wat is het nut van een taalprofiel Nederlands?

Het taalprofiel in het kwalificatiedossier is nog weinig concreet. Dit komt omdat er nog specifieke beroepstaaltaken aan de niveaus gekoppeld moeten worden. Bovendien zijn de ERK niveaus breed en veel omvattend. Aan de hand van de gedetailleerde descriptoren (zie 2.2) echter kan een eerste concretisering plaatsvinden.

Het nut van de taalprofielen Nederlands zoals nu door de Kenniscentra uitgewerkt, is dat zij een minimaal vereist taalvaardigheidsniveau wettelijk vastleggen. Scholen hebben de taak de taalvaardigheid te ontwikkelen die deelnemers minimaal nodig hebben in de latere beroepspraktijk.

Om drie redenen is het taalprofiel in het onderwijs nuttig:

1. Een taalprofiel is gebaseerd op een (algemeen geaccepteerd) beschrijvingskader dat uitgaat van functioneel taalgebruik. Dit maakt het bespreken van taalvaardigheid in het onderwijs veel gemakkelijker. De niveaubeschrijvingen zijn weliswaar globaal, maar ze beschrijven functioneel taalgebruik en zijn begrijpelijk voor alle docenten en deelnemers.
2. Het resultaat van deelnemers bij een specifieke talige intake-toets bij de start van de opleiding en hun talige ontwikkeling tijdens de opleiding kan vergeleken worden met het taalprofiel in het kwalificatiedossier. Voor de opleiding zelf en de deelnemers kan zo aangetoond worden dat de ontwikkeling van de taalvaardigheid een belangrijke aanbeveling is.
3. Aan de hand van een taalprofiel gebaseerd op de niveaus van het *Raamwerk NT2* kan aan deelnemers duidelijker worden aangegeven wat ze voor taal in de beroepspraktijk moeten beheersen.

2. Taalvaardigheid in competentiegericht opleiden

ROC's zijn bezig met de omslag naar competentiegericht opleiden. Daarvoor herontwerpen zij het onderwijsleerproces, zodat het voldoet aan de eisen die dit onderwijsconcept stelt.

In paragraaf 1 geven we een globale schets van een veel voorkomende praktijk voor het ontwerpen van competentiegericht onderwijs. In paragraaf 2 gaan we in op de vraag of er in competentiegericht onderwijs voldoende mogelijkheden bestaan voor het ontwikkelen van de vereiste taalvaardigheid. In paragraaf 3 geven we aanbevelingen voor een structurele aanpak van taalontwikkeling Nederlands in competentiegericht onderwijs.

2.1 Competentiegericht beroepsonderwijs ontwikkelen

Veel opleidingsteams ontwerpen -al dan niet in subgroepen- competentiegericht onderwijs. Het verwerven van competenties betekent voor deelnemers het opdoen van kennis, vaardigheden en houding in samenhang met elkaar, oftewel geïntegreerd. Door het uitvoeren van integrale opdrachten (ook wel projecten, prestaties of uitdagingen genoemd) ontwikkelt de deelnemer bepaalde competenties. In het kader van deze opdrachten maakt de deelnemer beroepsproducten. Deze beroepsproducten zijn levensecht en hebben betekenis. Ze zijn afgeleid van de kerntaken uit het kwalificatiedossier. Per kerntaak kunnen meerdere beroepsproducten worden geformuleerd. Een beroepsproduct kan stoffelijk zijn (bijvoorbeeld een adviesrapport, zorgplan, technisch product) of niet stoffelijk (zoals een verkoopgesprek, les, procescontrole).

Aan de hand van de opdrachten werkt de deelnemer dus aan beroepsproducten. Hiervoor heeft hij specifieke kennis en vaardigheden nodig. Om een opdracht met goed gevolg af te kunnen sluiten, is het noodzakelijk dat de deelnemer de mogelijkheid heeft om onderliggende kennis en vaardigheden expliciet op te doen en/of te oefenen in een leersituatie. Dit betekent dat deelnemers naast het werk aan een integrale opdracht, ook kennis en vaardigheden kunnen verwerven in de vorm van bijvoorbeeld workshops (ook wel lessen of colleges genoemd) De inhoud van deze workshops is direct gerelateerd aan de integrale opdracht.

Integrale opdrachten zijn het leidende principe in competentiegericht onderwijs. Opdrachten worden in een bepaalde volgorde gezet. Meestal is daarbij sprake van een toenemende complexiteit: van eenvoudige opdrachten met veel ondersteuning (beginner) naar opdrachten met veel complicerende factoren en weinig ondersteuning (expert). Daarnaast hangt de volgorde af van de relevantie van de thema's voor het onderwijs: belangrijke algemene beroepsmatige principes en uitgangspunten zullen vaak eerder aan de orde komen dan zeer specifieke zaken. Verder vraagt het opleiden zelf ook een bepaalde volgorde die we gemakshalve bundelen in het principe 'oriënteren, ontwikkelen en produceren, evalueren'.

Opleidingen bepalen zelf de omvang van een integrale opdracht. Soms zijn de opdrachten afgeleid van de kerntaken, soms zijn ze kleiner. Soms is het leerstof voor

een week, soms voor een maand. Grote opdrachten bevatten vaak meerdere beroepsproducten.

Om competentiegericht onderwijs te ontwikkelen, zullen de ontwikkelteams van multidisciplinaire aard moeten zijn. En om adequate integrale opdrachten en daarbij passende beroepsproducten te ontwikkelen is het wenselijk dat vakdocenten, theorie- en praktijkdocenten en ook taalvaardigheidsdocenten gezamenlijk zorgen dat voor de beroepspraktijk relevante kennis en vaardigheden voldoende in opdrachten aan de orde komen. Ook kunnen bedrijven in de regio betrokken worden bij het ontwikkelen van opdrachten.

2.2 De taalontwikkeling Nederlands

De deelnemer heeft voor het werken aan de integrale opdrachten en de bijbehorende beroepsproducten taalvaardigheid nodig. Deze taalvaardigheid kan ontwikkeld worden in workshops of vaardigheidstrainingen die aansluiten bij de integrale opdracht. Voor de opleiding zorghulp bijvoorbeeld kan in een workshop de mondelinge communicatie met cliënten centraal staan. Voor een secretariael medewerker kan 'een vergaderverslag schrijven' onderwerp van een ondersteunende workshop zijn en voor een verkoopmedewerker 'een interview afnemen' of 'verkoopgesprekken voeren'. In dit soort workshops leren de deelnemers specifieke taalvaardigheden die van belang zijn voor het uitvoeren van de integrale opdrachten.

De vraag is nu of workshops die taalvaardigheid op deze manier geïntegreerd aanbieden voldoende bijdragen aan de taalontwikkeling Nederlands van de deelnemers.

Om deze vraag met een volmondig 'ja' te kunnen beantwoorden, moet aan twee belangrijke voorwaarden worden voldaan.

- Om te beginnen moeten deelnemers over voldoende taalvaardigheid als basis beschikken om de in de workshop aangeboden stof te kunnen begrijpen en verder uit te bouwen. Onderzoek van CINOP (2004)⁶ wees uit dat een deel van de mbo-populatie zichzelf wat betreft taalniveau overschat. Daarbij vindt 70% van de docenten het taalniveau van de deelnemers ontoereikend om de opleiding op adequate wijze te kunnen volgen en 80 % vindt het taalniveau van hun deelnemers te laag voor de beroepspraktijk. Als dit juist is, bieden taalworkshops ter ondersteuning van het maken van een beroepsproduct onvoldoende ondersteuning voor het ontwikkelen van de taalvaardigheid, omdat deelnemers bij aanvang te weinig taalvaardig zijn. Docenten moeten hierop alert zijn.
- Tweede voorwaarde is dat docenten in de workshops oog hebben voor de verschillen in taalbeheersing van de deelnemers. Het algehele kennis- en vaardighedeniveau van deelnemers op het mbo is, net als in andere onderwijssectoren, zeer divers. Ook voor Nederlands verschillen de niveaus enorm. De docent moet in zijn workshop aandacht kunnen geven aan die verschillen.

Deze verschillen in taalbeheersing komen onder andere voort uit de uiteenlopende taalachtergronden van de deelnemers. Zo zijn er NT2-ers, autochtone taalzwakke deelnemers, meertalige deelnemers die in Nederland onderwijs hebben gevolgd,

⁶ *Nederlands in het middelbaar beroepsonderwijs. Een verkennend onderzoek naar het onderwijsaanbod Nederlands en de taalvaardigheid van de leerlingen*, Jan Neuvel, Thomas Bersee, Hilde den Exter en Marli Tijssen, CINOP, 's-Hertogenbosch, november 2004, ISBN 90-5003-428-4

dyslectici, enzovoort. Dit betekent dat leerlingen individueel verschillende taalproblemen hebben die een uiteenlopende didactische aanpak vragen.

2.3 Aanbevelingen voor taalontwikkeling in competentiegericht onderwijs

In deze paragraaf vindt u een aantal aanbevelingen voor de inbedding van taalontwikkeling in competentiegericht onderwijs. Wanneer deze aanbevelingen gerealiseerd worden, kan gemakkelijker voldaan worden aan de in de vorige paragraaf genoemde voorwaarden.

Sommige aanbevelingen hebben betrekking op het gebruik van bestaande en landelijke instrumenten, andere op het werken in teams of de professionalisering van docenten. Wij hebben ze hier allemaal opgenomen, omdat dit de complexiteit van de omgeving waarin docenten werken tot uitdrukking brengt. Bovendien is de ontwikkeling van taalvaardigheid op vele niveaus in een onderwijsorganisatie van belang.

Aanbeveling 1: Gebruik het *Raamwerk NT2*

Het *Raamwerk NT2* kan onder meer worden gebruikt om te laten zien wat deelnemers wel of niet kunnen. Verder is het *Raamwerk NT2* zeer bruikbaar bij de niveaubepaling van de taalvaardigheden gekoppeld aan een integrale opdracht.

De beschrijvingen in het *Raamwerk NT2*⁷ verhelderen voor deelnemers wat ze moeten kunnen. Ook maakt het de communicatie tussen docenten over het taalniveau van deelnemers duidelijker. Daarbij moet echter wel bedacht worden dat het hier om glijdende schalen gaat en dat het raadzaam is dat docenten de grenzen van de niveaus meerdere keren bespreken om er vertrouwd mee te raken.

Aanbeveling 2: Bespreek met het opleidingsteam de talige eisen die aan beroepsproducten gesteld worden

Voor taalontwikkeld onderwijs is het nodig dat alle deelnemers weten aan welke normen het niveau van een bepaald beroepsproduct moet voldoen. Het beleid van alle docenten moet daarin hetzelfde zijn. Deelnemers zelf zeggen vaak dat ze taal belangrijker gaan vinden als alle docenten er opletten. Dit maakt hen meer bewust van de noodzaak taalvaardig te worden. Ook dienen er heldere afspraken te komen over de vorm van werkstukken en reflectieverslagen.

Een praktische manier om tot consensus te komen is bijvoorbeeld dat docenten van een opleidingsteam met elkaar een aantal producten van deelnemers bekijken. Op basis van het *Raamwerk NT2* en het taalprofiel uit het kwalificatiedossier bespreken docenten dan wat ze wel of niet acceptabel vinden. Zo ontstaat er een gedeelde norm die ervoor zorgt dat docenten deelnemers op dezelfde punten wijzen en gelijk beoordelen.

Aanbeveling 3: Vul de taalprofielen uit het kwalificatiedossier in

Elk kwalificatiedossier bevat een taalprofiel voor Nederlands. Een opleidingsteam kan gezamenlijk aan de slag gaan om dat taalprofiel concreet in te vullen, zoals is beschreven in het Stappenplan in hoofdstuk 3 van deze notitie. Dit geeft docenten en deelnemers een beter beeld van de taalvaardigheid die in de beroepspraktijk verwacht wordt van de beginnende beroepsbeoefenaar.

⁷ Wenselijk is dat er op termijn een Raamwerk 'Nederlands als standaardtaal' ontwikkeld wordt. Het *Raamwerk NT2* is vooral op de lage niveaus sterk op vreemde taal verwerving gericht. Voor de mondelinge vaardigheden betekent dit dat de descriptoren op de lage niveaus minder bruikbaar zijn.

Aanbeveling 4: Zorg dat ook vakdocenten taalontwikkelen onderwijs geven. Vakdocenten zijn als teamlid betrokken bij het invullen van het taalprofiel en bij het bespreken van de talige eisen van beroepsproducten. Maar het is ook nodig dat vakdocenten in hun didactische aanpak aandacht besteden aan taalontwikkeling. Nu kan bijvoorbeeld van een docent economie niet dezelfde didactische en inhoudelijke kennis verwacht worden van de Nederlandse taal als van een docent Nederlands, zoals ook omgekeerd van een docent Nederlands geen didactische vaardigheden voor economie verwacht worden. Vakdocenten zouden echter wel moeite kunnen doen de drie belangrijkste principes van taalgericht vakonderwijs in hun didactiek te integreren. Hiervoor kan bijvoorbeeld een teamscholing georganiseerd worden. Die drie principes zijn:

- Zorg voor een begrijpelijk taalaanbod; maak de context duidelijk, sluit aan bij de belevingswereld van de deelnemers, praat niet over hun hoofden heen.
- Geef veel gelegenheid tot mondelinge en schriftelijke taalproductie; laat deelnemers met elkaar en klassikaal begrippen verhelderen en uitleggen, laat ze begrippen omschrijven, laat ze de werking van een machine aan elkaar vertellen of opschrijven of laat ze commentaar geven op elkaar.
- Geef feedback op inhoud en vorm van taaluitingen; controle of een boodschap overkomt, is een belangrijk hulpmiddel omdat dit deelnemers inzicht biedt in wat ze fout doen en wat beter kan.

Aanbeveling 5: Toets deelnemers bij de start van de opleiding op taalvaardigheidniveau

Het zou wenselijk zijn dat deelnemers bij de start van de mbo-opleiding een taalvaardigheidstoets Nederlands maken die het beheersingsniveau van de deelnemer koppelt aan het *Raamwerk NT2*, waarbij ook rekening gehouden wordt met branche specifieke taalvaardigheid. Wenselijk is dat dergelijke intake-toetsen op korte termijn beschikbaar komen voor het beroepsonderwijs. Opleidingsteams kunnen zelf wel een eenvoudige taaltoets samenstellen, die vooral aan de deelnemers duidelijk maakt dat taal belangrijk is op de opleiding. Vanaf het begin moet voor zowel deelnemers zelf als voor docenten inzichtelijk zijn of de deelnemer voldoende taalvaardig is om het competentiegerichte onderwijs met succes te volgen of dat hij extra ondersteuning nodig heeft om het taalniveau te verhogen.

Aanbeveling 6: Gebruik een taalportfolio

Aan het *Raamwerk NT2* is een taalportfolio gekoppeld. Deelnemers krijgen op basis van de *can-do-statements* inzicht in wat ze moeten kunnen. Deze *can-do-statements* worden gekoppeld aan een taalniveau van het *Raamwerk NT2* dat is gerelateerd aan de niveaus van het taalprofiel in het kwalificatiedossier. De leerdoelen in het taalportfolio dienen te worden gebaseerd op:

- het beginniveau van de deelnemer
- het taalprofiel uit het kwalificatiedossier en de verdere invulling daarvan (zie hoofdstuk 3)
- de te ontwikkelen beroepsproducten
- de taalvaardigheden die nodig zijn voor het volgen van het onderwijs.

Het taalportfolio kan als didactisch hulpmiddel ingezet worden: deelnemers reflecteren over wat ze al kunnen en wat ze nog moeten leren. Daarnaast kan het taalportfolio dienen voor de evaluatie; met het taalportfolio laten deelnemers zien wat ze kunnen. Ook talige beroepsproducten gerelateerd aan niveaus van het Raamwerk NT2 kunnen er als showcase in opgenomen worden.

Aanbeveling 7: Creëer ruimte voor individuele begeleiding bij taalontwikkeling Nederlands

Gezien de taalproblemen op dit moment is het utopisch te veronderstellen dat er geen aparte aandacht voor Nederlands nodig zou zijn. Docenten Nederlands en vakdocenten hebben nog niet de competenties om het taalvaardigheidsonderwijs Nederlands goed te integreren in competentiegericht onderwijs. Daarnaast vraagt het ook veel van de opdrachten, het lesmateriaal en de deelnemers zelf.

Om die reden zijn we van mening dat er per opleiding of sector zowel ruimte als materiaal beschikbaar moeten zijn om te werken aan taalvaardigheid. Het belangrijkste is dat daar een taaldocent werkt die op basis van het taalportfolio individueel met deelnemers aan de slag kan gaan. Deze taaldocent heeft goed zicht op wat de opleiding aan taalvaardigheid vraagt, wat voor de beroepspraktijk noodzakelijk is en zijn didactische aanpak is afgestemd op de taalachtergrond van de deelnemers. Met andere woorden hij kent de moedertaal didactiek en de tweedetaal didactiek, en kan dyslexie signaleren en daarvoor doorverwijzen. Ook is er voldoende materiaal aanwezig om bijvoorbeeld leesstrategieën te oefenen, de woordenschat te vergroten, de uitspraak te verbeteren, evenals beroepstaaltaken of een methode die taalvaardigheid oefent op basis van de beroepscontext.

Deelnemers worden individueel door de taaldocent begeleid of groepsgewijs als blijkt dat bepaalde zaken voor meerdere deelnemers lastig zijn. Deelnemers oefenen bijvoorbeeld in het open leercentrum ook zelfstandig eventuele taalvaardigheden die ze nog missen om het onderwijs met succes te volgen. De vorderingen worden door henzelf en de taaldocent bijgehouden in het taalportfolio.

3. Stappenplan invulling Taalprofiel

Het taalprofiel in het kwalificatiedossier beschrijft de taalvaardigheidsniveaus die een deelnemer zou moeten beheersen aan het eind van de opleiding. Deze niveaus moeten meer context krijgen: welk soort gesprekken moet de deelnemer op dat niveau kunnen voeren, welk soort teksten moet hij kunnen lezen, wat moet hij kunnen schrijven. Opleidingsteams binnen een ROC willen de taalprofielen graag uitwerken met concrete beroepstaaltaken.

Marja van Knippenberg⁸ van de Mondriaan Onderwijsgroep ontwikkelde een werkwijze waarmee docenten zelf het taalprofiel meer invulling kunnen geven. Deze werkwijze is door SLO weergegeven in een stappenplan. Doelstelling is dat het opleidingsteam als geheel een beeld krijgt van de taalvaardigheid die in de beroepspraktijk nodig is. Wanneer ze hiermee bezig zijn, krijgen taaldocenten meer zicht op de taalvaardigheid in het beroep en zien vakdocenten beter hoe talig ook hun vak is.

De stappen in het stappenplan kunnen voorbereid en uitgevoerd worden door één of twee docenten. Wenselijk is wel dat deze docenten het Raamwerk NT2 goed kennen en specifieke deskundigheid hebben met betrekking tot het beschrijven van taalvaardigheid. De uitkomsten dienen met het gehele opleidingsteam besproken te worden. Voorbeeldmatig wordt hier uitgegaan van het kwalificatieprofiel Zorghulp.

De te nemen stappen zijn:

1. Zoek het taalprofiel op in het Kwalificatiedossier
2. Schets het beeld van de benodigde taalvaardigheid
3. Maak een lijst voor een enquête in een bedrijf
4. Neem de enquête af
5. Trek conclusies
6. Vul het taalprofiel in
7. Het ontwikkelen van beroepsproducten met oog voor taalontwikkeling

Stap 1: Zoek het taalprofiel op in het kwalificatiedossier

Zoek in het kwalificatiedossier naar het taalprofiel Nederlands. Het is te vinden in het verantwoordingsdocument bij de leer- en burgerschapscompetenties.

Zie illustratie 1 voor het taalprofiel Nederlands van Zorghulp

⁸ Marja van Knippenberg: 'Taalcompetenties in een beroepsopleiding', *Taalbeleid Mondriaan onderwijsgroep, juli 2005*

	Luisteren	Lezen	Gesprekken voeren	Spreeken/	Schrijven
C2					
C1					
B2					
B1					
A2					
A1					

Beroepscompetenties en Nederlands

De competenties voor de beheersing van het Nederlands zijn in het kwalificatieprofiel geïntegreerd in een aantal beroepscompetenties.

Niveau 1: Zorghulp

- Competentie 1: Ondersteunen bij het wonen en huishouden
- Competentie 2: Ondersteunen bij dagelijkse bezigheden
- Competentie 3: Systematisch en resultaatgericht werken
- Competentie 6: Samenwerken
- Competentie 7: Aangaan en onderhouden van een relatie
- Competentie 9: Bevorderen van de eigen deskundigheid

Illustratie 1

Stap 2: Schets een beeld van de taalvaardigheid

Maak op grond van het kwalificatiedossier een beeld van de taalvaardigheid die nodig is voor deze kwalificatie. Gebruik hiervoor het *Raamwerk NT2* en het *Taalportfolio NT2*. Bekijk per vaardigheid wat deze documenten aan specificaties bieden. Het gaat om het soort gesprekken, de onderwerpen, met welke personen, welke teksten en dergelijke. Om welke 'taalhandelingen' gaat het? Taalhandelingen zijn alle acties waar taal/communicatie aan te pas komt. Kijk vervolgens naar de kwalificatie zelf. Welk soort gesprekken, onderwerpen, etc zijn nodig? De korte typering, de kerntaken en de kernopgaven geven hiervoor de informatie. Illustratie 2 geeft een beeld van de specifieke taalvaardigheid van de zorghulp.

Taalhandelingen op organisatieniveau

- goed communiceren met collega's, werkafspraken maken
- rapporteren over voortgang werkzaamheden aan leidinggevende
- verantwoorden van handelen aan verantwoordelijke/leidinggevende
- overleg voeren over veranderingen/bijzonderheden
- veranderingen melden aan de leidinggevenden
- leidinggevende inschakelen indien nodig
- evalueren en bijstellen werkplanning

Taalhandelingen voor de zorgvrager

- Zorgvrager invoelend, echt, respectvol en aansluitend op begripsniveau tegemoet treden.
- Adviseren op huishoudelijk gebied (tips en informatie).
- In overleg met zorgvrager inschakelen van leidinggevende.
- Dilemma's tussen wensen van zorgvragen en voorschriften van de organisatie

bespreken met zorgvrager.

De zorghulp heeft bij de uitvoering van deze kerntaak te maken met:

- zorgvrager(s);
- mantelzorger(s);
- naasten;
- collega's;
- leidinggevende(n);
- deskundigen van andere disciplines;
- vrijwilligers.

Talige hulpmiddelen:

- het zorgplan
- de werkplanning
- protocollen, standaarden en kwaliteitsrichtlijnen of combinaties daarvan
- voorschriften op het gebied van veiligheid, hygiëne en milieu.

Korte typering kwalificatieprofiel Zorghulp

De zorghulp levert zorg aan zorgvragers, op het snijvlak van zorg, wonen en welzijn en levert zijn/haar eigen aandeel aan hygiënische, veilige, verantwoorde en kwalitatief goede zorg.

Centraal binnen het werk van de zorghulp staat het ondersteunen van de zorgvrager bij de huishoudelijke werkzaamheden en bij dagelijkse bezigheden en activiteiten.

De zorghulp neemt, bij niet-toereikende zelfredzaamheid van de zorgvrager, de zorg geheel of gedeeltelijk over. Hiermee draagt hij/zij bij aan het realiseren van de functionele autonomie van de zorgvrager en een optimale kwaliteit van leven.

De zorghulp werkt op twee taakgebieden binnen de gezondheidszorg:

- de zorgverlening;
- de organisatie en het beroep.

De zorghulp maakt doorgaans deel uit van een team. Dit team bestaat, naast collega-zorghulpen, uit mbo-verpleegkundigen, verzorgenden, helpenden,agogisch werkenden en therapeuten. Het werken binnen een team vraagt van de zorghulp dat hij/zij goed communiceert met collega's en werkafspraken met hen maakt. Hij/zij assisteert ook collega's bij werkzaamheden in meer complexe zorgsituaties.

Om samenwerking en afstemming mogelijk te maken rapporteert de zorghulp regelmatig over de voortgang van de werkzaamheden. Hij/zij meldt tijdig veranderingen in de zorgsituatie aan de leidinggevende. De zorghulp kent de grenzen van zijn/haar eigen mogelijkheden en weet tijdig de leidinggevende in te schakelen.

De zorghulp werkt in diverse zorgsettings, bijvoorbeeld in een ziekenhuis, verpleeg- of verzorgingshuis, instelling voor geestelijke gezondheidszorg, woonvormen voor gehandicapten of psychiatrische patiënten, thuiszorg of in combinaties daarvan, veelal in de persoonlijke levenssfeer van de zorgvrager. In de thuiszorg en in kleinschalige woonvoorzieningen (bijvoorbeeld in de gehandicaptenzorg), werkt de zorghulp solistisch, bij een zorgvrager thuis. In andere situaties werkt een zorghulp intramuraal binnen een team, met directe collega's en een leidinggevende die hij/zij eventueel kan raadplegen.

De zorghulp is zelf verantwoordelijk voor de uitvoering van zijn/haar werkzaamheden, ook als hij/zij een collega assisteert bij de uitvoering van (dagelijkse) activiteiten. Bij de uitvoering van deze taken toont de zorghulp een

klantgerichte en functionele beroepshouding, die gebaseerd is op de beroepscode, de eigen normen en waarden en de visie en richtlijnen van de instelling waar hij/zij werkzaam is.

De zorghulp treedt daadkrachtig op en toont initiatief, is alert en integer. Hij/zij bewaakt de privacy van zorgvrager en mantelzorger en/of naasten, kan op de juiste wijze omgaan met vertrouwelijke informatie en bewaart geheimhouding waar nodig.

De zorghulp is sociaal en communicatief vaardig en toont respect voor zorgvrager en mantelzorger en/of naasten. Hij/zij houdt bij zijn/haar werkzaamheden rekening met de wensen en gewoonten, normen en waarden, seksuele voorkeur, culturele achtergrond en levensbeschouwing van de zorgvrager, mantelzorger en/of naasten en collega's.

Eigen normen en waarden hanteert hij/zij op een professionele manier. De zorghulp is zich bewust van het effect van zijn/haar eigen handelen en gedrag. De zorghulp werkt zorgvraaggericht wat zich uit in een proactieve en meedenkende attitude.

Illustratie 2

Stap 3: Maak een lijst voor een enquête in een bedrijf

Om een beeld te krijgen van de taaltaken waarmee de deelnemer te maken krijgt in instellingen waar de zorghulp komt te werken, ontwikkelen we een eenvoudige enquête. Deze enquête wordt voorgelegd aan medewerkers en praktijkleiders in instellingen waar zorghulpen stage lopen.

Per vaardigheid wordt een vragenlijst opgesteld (eventueel kunnen spreken en luisteren worden gecombineerd, omdat zij in de meeste praktijksituaties niet afzonderlijk voorkomen). Gevraagd wordt of de betreffende tekstsoorten in de praktijk van het beroep vaak voorkomen. Illustratie 3 geeft een voorbeeld van de vragenlijst voor lezen voor zorghulp.

Lezen	Vaak	Af en toe	Nooit	Aandachtspunt
E-mails				
Brieven-faxen				
Beleidsrapporten				
Verslagen <i>Observatieverslagen</i> <i>Dossiers</i>				
Verslagen van vergaderingen				
Handleidingen/ voorschriften/ protocollen				
Gebruiksaanwijzingen				
Grafieken/schema's/ tabellen				
Artikelen				
Vakteksten/ studieboeken				
Naslagwerken				
Kinder- en jeugdboeken				
Werkoverdracht				

Illustratie 4

Stap 4: Neem de enquête af

Neem de enquête in enkele representatieve instellingen af en ondervraag daarbij praktijkopleiders die deelnemers aan de opleiding zorghulp begeleiden. Het gaat hierbij om de taalvaardigheid van de beroepsbeoefenaar. Illustratie 5 toont hoe de antwoorden kunnen worden geïnventariseerd.

Lezen	Vaak	Af en toe	Nooit	Aandachtspunt
E-mails	AB	C		
Brieven-faxen		AC	B	
Beleidsrapporten			BC	
Verslagen <i>Observatieverslagen</i> <i>Dossiers</i>	B	AC		
Verslagen van vergaderingen		A C	B	
Handleidingen/ voorschriften/ protocollen	ABC			
Gebruiksaanwijzingen	B C		A	
Grafieken/schema's/ tabellen		A		
Artikelen		AB	C	
Vakteksten/ studieboeken			ABC	
Naslagwerken		ABC		
Kinder- en jeugdboeken		C	AB	
Werkoverdracht	A B C			

A: is praktijkopleider 1 in instelling 1
B: is praktijkopleider 2 in instelling 2
C: is praktijkopleider 3 in instelling 3

Illustratie 5

Stap 5: Trek conclusies

Bespreek de inventarisaties en trek samen met het opleidingsteam conclusies over welke onderdelen in het onderwijs aan de orde moeten komen. Bijvoorbeeld: uit de enquête blijkt dat voor de beroepspraktijk het lezen van vakteksten/studieboeken minder belangrijk is. Besteedt de opleiding er dan wel of geen aandacht aan? Neem hierbij ook in overweging welke taalvaardigheden nodig zijn om het beroepsonderwijs te volgen.

Stap 6: Vul het taalprofiel in

Koppel de bevindingen aan het taalprofiel uit het kwalificatiedossier. Nu ontstaat er een specifiek taalprofiel, want voor elke vaardigheid en elk eindniveau vult u de situaties/taalhandelingen in die aan bod moeten komen. Wenselijk is dat er dan concrete taaltaken aan de aangegeven niveaus gehangen kunnen worden. Bijvoorbeeld lezen B1 subvaardigheid 'instructies lezen': het lezen en begrijpen van concrete werkopdrachten.

Daarbij is het goed mogelijk dat bepaalde taken uit de beroepspraktijk of vereist voor het volgen van het beroepsonderwijs op een hoger of lager taalniveau liggen dan het taalprofiel in het kwalificatiedossier aangeeft. Dit is belangrijke praktijkinformatie die aan het KBB moet worden doorgegeven met het oog op toekomstige bijstellingen. Wanneer de taaltaken voor alle vaardigheden op een hoger niveau of lager niveau uitkomen, dan moet het team zich nog eens beraden. In dat geval worden de taalniveaus waarschijnlijk niet goed geïnterpreteerd.

Stap 7: Het ontwikkelen van beroepsproducten met oog voor taalontwikkeling

Nadat de taalniveaus duidelijk zijn en er een beeld is ontstaan van het soort taaltaken dat deelnemers in de beroepspraktijk moeten verrichten, kunnen opdrachten voor de taaltaken worden ontwikkeld. Afhankelijk van de keuzes van het ontwikkelteam zijn er verschillende manieren om taaltaken te ontwikkelen. Het ontwikkelteam kan bijvoorbeeld integrale opdrachten (zie hoofdstuk 1) maken en daaraan beroepsproducten koppelen die aan vastgestelde taalcriteria moeten voldoen. Ook kunnen afzonderlijke taalopdrachten ontwikkeld worden die deelnemers in de taalvaardigheidlijn gaan uitvoeren. In beide gevallen kan hierbij het format *Werken aan beroepsproducten met oog voor taalontwikkeling* worden gebruikt. Zie hoofdstuk 4.

4. Werken aan beroepsproducten met oog voor taalontwikkeling

In competentiegericht onderwijs werken deelnemers aan (integrale) opdrachten waarbij beroepsproducten⁹ ontwikkeld worden. Belangrijk is dat daarbij gerichte aandacht ontstaat voor taalontwikkeling.

In dit hoofdstuk proberen we aan te geven hoe die aandacht voor taalontwikkeling gestimuleerd kan worden. In paragraaf 1 gaan we in op de kenmerken waaraan een integrale opdracht moet voldoen. Vervolgens wordt aangegeven hoe aan de beroepsproducten uit zo'n opdracht niveaus van taalvaardigheid gekoppeld worden en de daarbij behorende criteria. In paragraaf 2 introduceren we het *Format werken aan beroepsproducten*. Dit format is bedoeld voor het vormgeven van integrale opdrachten met aandacht voor taalontwikkeling, maar het kan ook gebruikt worden om zogenaamde taaltaken te ontwikkelen waarbij het vooral om taalvaardigheid in een bepaalde context gaat. Het format structureert de opdracht en zorgt dat het werken aan taalvaardigheid inzichtelijk wordt. In paragraaf 3 illustreren we het format aan de hand van een opdracht.

4.1 Kenmerken van een goede opdracht

Goede opdrachten zijn controleerbaar op de volgende punten:

- Opgezet vanuit een op te leveren product.
- Realistisch, komen in de praktijk voor.
- Herkenbaar voor de deelnemers.
- Open van karakter.
- Sturing door middel van specificaties (lengte, tijd, enz.).
- Verschillende rollen zijn aangegeven.
- Gericht op competentieverwerving.
- Heldere evaluatie/beoordelingscriteria.

Belangrijk is dat een deelnemer het volgende weet voordat hij/zij aan een opdracht begint:

1. Leerdoelen (wat gaat hij/zij leren in termen van kennis, vaardigheden, competenties enz. gekoppeld aan het beroepsprofiel of kerntaken).
2. Omschrijving van de situatie.
3. De rol van de deelnemer.
4. Voor wie de deelnemer iets moet doen en waarom.
5. Welke beroepsproducten hij moet maken (voorbeeld, model aanleveren). Specificaties aangeven.
6. Hoe de deelnemer te werk kan gaan (tips, werkwijze, bronnen).

⁹ Beroepsproducten zijn levensecht en hebben betekenis. Ze zijn afgeleid van de kerntaken uit het kwalificatiedossier. Per kerntaak kunnen meerdere beroepsproducten worden geformuleerd. Een beroepsproduct kan stoffelijk zijn (adviesrapport, zorgplan, technisch product) of niet stoffelijk (verkoopgesprek, les, procescontrole).

7. Welke oefeningen er zijn om bepaalde onderdelen in te slijpen (o.a. materiaalverwijzingen).
8. Welke kwaliteitseisen worden aan het product gesteld.

Om in deze opdracht ruimte te scheppen voor taalontwikkeling dienen vooral de onderdelen 5, 6, 7 en 8 bezien te worden vanuit een taalvaardigheidperspectief:

1. Bij leerdoelen wordt o.a. ook aangegeven welke taalvaardigheid in deze opdracht van belang is.
2. Omschrijving van de situatie.
3. De rol van de deelnemer.
4. Voor wie hij iets moet doen en waarom (met wie hij waarover communiceert).
5. Wanneer het hier ook om talige beroepsproducten gaat, dan wordt de vaardigheid (lezen, luisteren, schrijven, spreken, een gesprek voeren) aangegeven en op welk taalniveau dit beroepsproduct ligt (A1-C1) Hierbij wordt het niveau van het Taalprofiel Nederlands uit het kwalificatiedossier meegenomen.
Wenselijk is verder dat de deelnemer voorbeelden aangeleverd krijgt van de talige beroepsproducten die hij gaat ontwikkelen. Voor de docent zijn de volgende vragen een hulpmiddel bij het selecteren of ontwikkelen van beroepsproducten: Wat is de taak die de leerling moet uitvoeren (bijvoorbeeld solliciteren; een brief en een gesprek) en aan welke criteria moet het resultaat/product voldoen? (bijvoorbeeld overtuigende brief zonder storende fouten; gesprek met tenminste drie professionele acties).
6. Hoe de deelnemer te werk kan gaan (tips, werkwijze, bronnen) Hier is het handig te werken met beknopte stappenplannetjes voor talige beroepsproducten en om te verwijzen naar bestaande leermiddelen en materialen.
7. Oefeningen om bepaalde kennis en vaardigheden in te slijpen. Voor taalvaardigheid kunnen hier bijvoorbeeld materiaalverwijzingen gegeven worden waarmee bepaalde onderdelen inge oefend kunnen worden. De docent stelt zich hier de vraag: op welke onderdelen moeten opdrachten worden uitgevoerd om te zorgen voor groei naar het beoogde resultaat/het resultaat optimaal te maken? Bij welke opdrachten zijn oefeningen nodig die fouten binnen onderdelen kunnen voorkomen?
8. Welke kwaliteitseisen worden aan het product gesteld? Als het gaat om talige beroepsproducten kunnen de tekstkenmerken uit het Raamwerk NT2 genoemd worden. Dit zijn uitstekende beoordelingscriteria voor de talige beroepsproducten.

4.2 Format Werken aan beroepsproducten

Als hulpmiddel om taalontwikkeling gericht in te bouwen bij het werken aan beroepsproducten is een format handig. Het *Format Werken aan beroepsproducten* geeft een vaste structuur om in opdrachten aandacht voor taalontwikkeling te stimuleren. Omdat de meeste deelnemers nog onvoldoende taalvaardig zijn, stellen we voor ook opdrachten en oefeningen te geven waarmee deelnemers gericht kunnen werken aan hun taalontwikkeling.

Het format omvat de volgende elementen:

Titel van de opdracht
Kwalificatie/opleiding
Leerdoelen
Kerntaken/competenties uit Kwalificatiedossier
Benodigde kennis / vaardigheden
Situatie
Situatiebeschrijving De rol van de deelnemer Voor wie hij iets moet doen en waarom
Beroepsproducten
Welke beroepsproducten Specificaties Voorbeelden
Plan van aanpak
Welke informatie is nodig? Tips Bronnen Materiaalverwijzingen Opdrachten en oefeningen
Kwaliteitscriteria
Eisen aan kwaliteit Observatielijsten Evaluatiegesprek

Toelichting per element

FORMAT:	TOELICHTING PER ELEMENT:
Titel van de opdracht	Titel moet herkenbaar en onderscheidend van andere opdrachten zijn. De titel kan het te leveren product zijn (bijvoorbeeld slechtnieuws gesprek) of slaan op de werksituatie, of daaruit afgeleid zijn, kortom een sprekende titel die een beeld geeft van wat er moet gebeuren.
Kwalificatie/opleiding	Bijvoorbeeld: Helpende Zorg
Leerdoelen	
Kerntaken/competenties uit Kwalificatiedossier	Op welke kerntaken/competenties uit het kwalificatiedossier heeft de taak betrekking? Uiteraard moet bewaakt worden dat alle kerntaken/competenties in de verschillende opdrachten voldoende aan bod komen, en dat voor competenties die meer tijd en training vergen meer opdrachten beschikbaar zijn. Uit de resultaten die deelnemers bij de opdrachten behalen (en de feedback die ze erop krijgen bij het evaluatiegesprek) kan ook worden afgeleid of bijvoorbeeld meer van een bepaald type opdrachten nodig zijn.

Benodigde kennis / vaardigheden	<p>Wat komt er aan de orde qua beroepskennis en vaardigheden en aan taalvaardigheid? Belangrijk is het om hier te kijken naar de taalvaardigheidsniveaus van het taalprofiel uit het kwalificatiedossier.</p> <p>Voor een kwalitatief goede opdracht is het van belang dat de kennis en vaardigheden duidelijk benoemd zijn, zowel voor de deelnemer om zich op te richten (efficiënt) als voor de verantwoording dat de benodigde kennis en vaardigheden werkelijk worden ingezet.</p> <p>Bij taalvaardigheid is het voordeel dat in het Raamwerk NT2 de eisen aan de taalvaardigheid per niveau omschreven zijn. Voor andere vakgebieden zullen wellicht minder exacte omschrijvingen beschikbaar zijn.</p>
Situatie	
<p>Situatiebeschrijving</p> <p>De rol van de deelnemer</p> <p>Voor wie hij iets moet doen en waarom</p>	<p>Het moet om een voor de deelnemer voorstelbare beroepssituatie gaan. Het is een goed idee om deelnemers en bedrijven (panels) een rol te geven bij het ontwikkelen van nieuwe opdrachten, zodat zeker is dat het én uit het leven gegrepen is én voorstelbaar voor de deelnemer.</p>
Beroepsproducten	
<p>Welke beroepsproducten</p> <p>Specificaties</p> <p>Voorbeelden</p>	<p>Hier moet duidelijk worden wat de deelnemer moet maken, hoe lang het moet zijn, hoe groot, hoeveel woorden, hoeveel het mag kosten, hoe lang hij er over mag doen enz.</p> <p>Voorbeelden en modellen helpen de deelnemer een beeld te krijgen van wat gevraagd wordt.</p>
Plan van aanpak	
<p>Welke informatie is nodig?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tips • Bronnen • Materiaalverwijzingen <p>Opdrachten en oefeningen</p>	<p>De deelnemer heeft input nodig, om zich de kennis en vaardigheid eigen te maken. Het gaat om expertise die hij moet ontwikkelen en die hij dus ergens moet kunnen vinden en oefenen.</p> <p>Soms zie je opdrachten waarin de deelnemer 'zelf moet gaan zoeken' naar informatie. Dat kan onnodig veel tijd kosten en verkeerde informatie opleveren. Bovendien kost dat veel begeleidingstijd. Docenten weten welke informatie de deelnemer nodig heeft. Dus is het effectief om deze dan ook voor de deelnemer beschikbaar te stellen</p> <p>De opdrachten zijn onderdelen die de deelnemer moet doen om het beroepsproduct te maken (bijvoorbeeld bij het slechtnieuws gesprek moet hij zich afvragen: wat ga ik zeggen en hoe ga ik met reacties om?) De oefeningen zijn extra ondersteuning bij de opdrachten. Ze helpen de deelnemer in de goede richting. Opdrachten en oefeningen dienen duidelijk bij te dragen aan de</p>

	<p>kwaliteit van het eindproduct. Opdrachten zijn taken die open van karakter zijn, oefeningen kunnen trainen op een bepaald aspect en gesloten van aard zijn (dus maar 1 antwoord is goed).</p>
<p>Kwaliteitscriteria</p>	
<ul style="list-style-type: none"> • eisen aan kwaliteit • observatielijsten • evaluatiegesprek 	<p>Hier wordt aangegeven op basis waarvan de opdracht en/of de afzonderlijke beroepsproducten voldoende zullen worden beantwoord en op welke wijze die beoordeling zal plaatsvinden. Eventueel kunnen observatielijsten toegevoegd worden. Er dient altijd een evaluatiegesprek plaats te vinden.</p>

3. Voorbeeld van een opdracht

Het format is uitgewerkt voor een opdracht waarin de helpende zorg met de leidinggevende moet overleggen over een gecompliceerde situatie in haar werk. Na het gesprek met de leidinggevende bespreekt de helpende zorg het probleem en de mogelijke oplossing met de cliënt. Omdat de gevraagde beroepsproducten gesprekken zijn, kan deze opdracht ook als taaltaak gezien worden.

Titel	Slecht nieuws brengen
Kwalificatie/opleiding	Helpende Zorg
Kerntaken/competenties	<p>Kerntaak 1: biedt ondersteuning bij persoonlijke zorg</p> <p>Beroepscompetentie 7: signaleren en rapporteren van veranderingen.</p> <p>Beroepscompetentie 8: reageren op agressie en grensoverschrijdend gedrag.</p> <p>Beheersingscriteria</p> <p>Ad 7:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bespreekt met de zorgvrager de gesignaleerde veranderingen en de gevolgen voor haar werkzaamheden. • Communiqueert in helder en begrijpelijk Nederlands. • Rapporteert het gesignaleerde tijdig volgens de voorschriften aan de leidinggevende. <p>Ad 8:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Geeft helder de eigen grenzen en normen aan. • Gaat professioneel om met de eigen gevoelens . • Meldt en/of rapporteert het incident aan de leidinggevende.
Kennis/vaardigheden	<ul style="list-style-type: none"> • Zie beheersingscriteria. • Het taalprofiel Nederlands uit het kwalificatiedossier geeft A2 voor gesprekken voeren. Echter de beheersingscriteria behorend bij de beroepscompetenties vragen een hoger niveau taalvaardigheid. Voor deze opdracht is daarom

Situatie: Stel je voor...

Je bent als helpende werkzaam in de thuiszorg. Een van je cliënten is een oudere dame. Je wast haar elke morgen en helpt haar bij het aantrekken van haar steunkousen, en geeft haar de medicijnen.

Vaak is de zoon van deze mevrouw aanwezig en hij heeft steeds kritiek op je aanpak. Hij vindt dat de volgorde waarin je werkt niet goed is, dat je haar niet alle medicijnen tegelijk moet geven, en dat mevrouw andere medicijnen moet hebben. Je merkt dat deze mevrouw daar erg zenuwachtig van wordt.

Je vindt de situatie erg vervelend, je voelt je aangevallen en wordt soms emotioneel. Je gaat met steeds meer tegenzin naar deze cliënt. Je hebt wel enkele ideeën voor een oplossing. Je wilt deze situatie rapporteren aan je leidinggevende en aan haar voorstellen doen voor een oplossing. Daarna wil je de mevrouw zelf vertellen wat er gaat gebeuren. Je gaat minimaal twee gesprekken voeren; een met de leidinggevende en een met de cliënt. Daarna maak je een verslag voor het logboek dat bij de cliënt ligt.

Beroepsproducten

1. Mondeling rapporteren van de situatie (slecht nieuws gesprek) en jouw idee over de oplossing goed naar voren brengen bij je leidinggevende.
Duur van gesprek: 20 minuten.
2. De cliënt zelf vertellen wat er gaat veranderen.
Duur van gesprek: 15 minuten.

Plan van aanpak

3. Voorbereiden van het gesprek met leidinggevende.
4. Oefenen van gesprek met leidinggevende.
5. Voeren van gesprek met leidinggevende.
6. Voorbereiden van gesprek met cliënt.
7. Voeren van gesprek met cliënt.
8. Evaluatie van de opdracht.

Bronnen; Kijk naar de filmpjes van slecht nieuws gesprekken in de cursus 'Tweegesprekken online' op je computer: <http://2learn4you.nl/online/>

Zie voor Informatie bijlage 1.

Zie voor Opdrachten en oefeningen bijlage 2.

Kwaliteitscriteria

De beroepsproducten 1 en 2 zullen beoordeeld worden op basis van de observatielijsten,
Zie bijlage 3 Observatielijsten

Eisen aan de talige kwaliteit van de beroepsproducten; de beroepsproducten zullen beoordeeld worden op basis van de volgende criteria:

Product 1 en 2: Eisen Niveau taalvaardigheid: B1, subvaardigheid Bijeenkomsten en vergaderingen.

Beheersingsniveau:

Subvaardigheid 2. Bijeenkomsten en vergaderingen

Kan een standpunt duidelijk overbrengen, maar heeft moeite mee te doen in een debat.

Kan deelnemen aan routinematige formele discussies over vertrouwde onderwerpen, waarbij duidelijk gesproken wordt in de standaardtaal en waarbij sprake is van uitwisseling van feitelijke informatie, het geven van instructies of het bespreken van praktische problemen.

Zie bijlage 4 Voor tekstkenmerken Bijeenkomsten en vergadering, B1

Agendapunten voor het evaluatie gesprek

1. De kwaliteitscriteria (zie hierboven): observatielijsten, beheersingsniveau en tekstkenmerken.
2. De werkwijze.
3. De beoordeling door deelnemer zelf.
4. De beoordeling door docent.
5. Benoemen van verbeterpunten door deelnemer en docent.

Bijlage 1: Informatie

Slecht nieuws krijgen.

Denk aan een keer dat je zelf slecht nieuws kreeg. (Denk niet per se aan iets heel ernstigs, maar gewoon aan iets vervelends waar iemand mee kwam, bijvoorbeeld iemand die niet met je uit wil gaan of zo.)

Noteer wat je opviel als je slecht nieuws kreeg:

- schrikken en/of boos worden
- niet meteen weten wat je moet doen
- ...

Slecht nieuws vertellen

Heb je wel eens slecht nieuws moeten vertellen aan iemand? Denk niet perse aan grote rampen maar meer aan iets minder leuks, bijvoorbeeld een vriendje die met je uit wil en jij wil niet, want je vindt hem niet leuk) Hoe zeg je dat?

- niet zo ineens met de deur in huis, maar die persoon proberen voor te bereiden
- die persoon rustig tijd geven om te reageren
- zelf voorbereid zijn op een heftige reactie van die persoon (boosheid)
- ...

Bijlage 2: Opdrachten en oefeningen

1. Gesprek met leidinggevende voorbereiden.

Als je een gesprek goed voorbereidt dan loopt het vaker zo als jij het wilt. Zeker wanneer het om een lastig gesprek gaat waarin je bijvoorbeeld slecht nieuws brengt. Wat je nu rapporteert is geen goed nieuws en je wilt niet dat je leidinggevende het idee krijgt dat het aan jou ligt. Je moet je goed voorbereiden om de boodschap goed over te brengen.

Je moet zakelijk en duidelijk vertellen wat er aan de hand is en dan aangeven wat er volgens jou moet gebeuren. Ook moet je aangeven wat je leidinggevende volgens jou moet doen.

Doe ter voorbereiding alle opdrachten, en lees de oefeningen door. Doe alleen de oefeningen die je nodig hebt!

Opdracht 1										
<p><i>Opdracht 1</i> Oefenen met slechtnieuwsgesprek.</p> <p>Hoe verloopt een Slechtnieuwsgesprek? Kijk naar de filmpjes van slechtnieuwsgesprekken in de cursus 'Tweegesprekken online' op je computer: http://2learn4you.nl/online/</p> <p>Doe de opdrachten die bij deze filmpjes horen.</p>	<p><i>Oefening 1</i> Wat heb je opgestoken uit het hoofdstuk Slechtnieuwsgesprekken?</p> <p>Streep bij elke uitspraak aan of hij juist of onjuist is:</p> <table border="1" data-bbox="935 1261 1422 1570"> <tr> <td data-bbox="935 1261 1257 1323">Een slechtnieuwsgesprek is eigenlijk altijd emotioneel.</td> <td data-bbox="1257 1261 1422 1323">juist/onjuist</td> </tr> <tr> <td data-bbox="935 1323 1257 1386">Het is frustrerend voor beide partijen.</td> <td data-bbox="1257 1323 1422 1386">juist/onjuist</td> </tr> <tr> <td data-bbox="935 1386 1257 1507">Goede gesprekstechniek is niet zo belangrijk, als je maar zakdoeken bij je hebt.</td> <td data-bbox="1257 1386 1422 1507">juist/onjuist</td> </tr> <tr> <td data-bbox="935 1507 1257 1570">Je gesprekshouding is heel belangrijk.</td> <td data-bbox="1257 1507 1422 1570">juist/onjuist</td> </tr> </table>		Een slechtnieuwsgesprek is eigenlijk altijd emotioneel.	juist/onjuist	Het is frustrerend voor beide partijen.	juist/onjuist	Goede gesprekstechniek is niet zo belangrijk, als je maar zakdoeken bij je hebt.	juist/onjuist	Je gesprekshouding is heel belangrijk.	juist/onjuist
Een slechtnieuwsgesprek is eigenlijk altijd emotioneel.	juist/onjuist									
Het is frustrerend voor beide partijen.	juist/onjuist									
Goede gesprekstechniek is niet zo belangrijk, als je maar zakdoeken bij je hebt.	juist/onjuist									
Je gesprekshouding is heel belangrijk.	juist/onjuist									
<p><i>Opdracht 2</i> Praten over mevrouw Jansen met je leidinggevende. Je moet rapporteren aan je leidinggevende hoe het gaat bij mevrouw Jansen en wat er mis gaat volgens jou.</p> <p>Bedenk hoe, waar en wanneer je het gesprek wilt voeren.</p> <p>Bedenk wat je hem/haar gaat vertellen (rapporteren).</p> <p>Bedenk nu hoe je leidinggevende zou kunnen reageren op wat jij zegt.</p>	<p><i>Oefening 2</i> Bedenk hoe, waar en wanneer je het gesprek wilt voeren. Kies de beste optie:</p> <ol data-bbox="935 1664 1422 1906" style="list-style-type: none"> 1. Bel je leidinggevende en zeg dat je een afspraak wilt maken voor een gesprek over mw. Jansen. Zeg er bij hoeveel tijd het gesprek zal kosten. 2. Begin er over tijdens de koffiepauze 3. Begin als je haar toevallig tegen komt op de gang. 4. Eigen idee: 									

	<p><i>Oefening 3</i> Bedenk wat je hem/haar gaat vertellen (rapporteren), bijvoorbeeld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het gaat niet fijn bij mevrouw Jansen. Haar zoon geeft steeds kritiek op wat ik doe. <p>of</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het helpen van mevrouw Jansen gaat goed, maar haar zoon hindert mij bij het werk. Hij zegt dat ik alles fout doe. Hij gedraagt zich vreemd. <p>Vul nu de punten in die jij wilt bespreken met je leidinggevende: Agenda:</p> <table border="1" style="width: 100%;"> <tr><td style="text-align: center;">1</td></tr> <tr><td style="text-align: center;">2</td></tr> <tr><td style="text-align: center;">3</td></tr> </table> <p><i>Oefening 4</i> Bedenk nu hoe je leidinggevende zou kunnen reageren op wat jij zegt. Bijvoorbeeld</p> <p>Mogelijke reacties</p> <table border="1" style="width: 100%;"> <tr><td style="text-align: center;">1</td></tr> <tr><td style="text-align: center;">2</td></tr> <tr><td style="text-align: center;">3</td></tr> </table> <p><i>Oefening 5</i> Gesprek Leidinggevende Bekijk samen met iemand anders wat je hierboven hebt bedacht over hoe, waar en wanneer je het gesprek wilt voeren. Vraag aan de ander commentaar op hoe je het wilt doen. Andere suggesties voor wat je kunt zeggen? Pas het gesprek aan en speel het gesprek samen met de ander.</p>	1	2	3	1	2	3
1							
2							
3							
1							
2							
3							

2 en 3. Oefenen en voeren van het gesprek met de leidinggevende.

<p><i>Opdracht 3</i> Pas het gesprek zo nodig aan en speel het nu met je docent of een medeleerling in de rol van leidinggevende. Neem het gesprek op film op. Vraag commentaar van je docent.</p>
--

4. Voorbereiden van gesprek met cliënt

<p><i>Opdracht 4</i></p> <p>De situatie bij mevrouw Jansen Je moet mevrouw Jansen vertellen dat je niet meer bij haar komt werken. Bedenk wat je haar gaat vertellen:</p> <ol style="list-style-type: none">1.2.3. <p>.....</p> <p>Bedenk nu hoe je het gaat vertellen. Bedenk daarna hoe je denkt dat zij gaat reageren. Pas je verhaal zonedig aan.</p>	
---	--

5. Voeren van gesprek met cliënt

<p><i>Opdracht 5</i></p> <p>Zet het gesprekje in elkaar, hoe het zou kunnen verlopen. Neem het door met de docent. Speel het gesprekje, de docent is mevrouw Jansen. Neem het op film op.</p>

Bijlage 3: Observatielijsten

Observatielijsten voor beroepsproduct 1 en 2 bij opdracht Slecht Nieuws

Observatielijsten		
Onderdelen Product 1 Gesprek Leidinggevende	voldoende	verbeteradvies
Het gesprek bevat een duidelijke rapportage over het werken met de cliënt.		
Het gesprek bevat een analyse van het signaleerde probleem en een voorstel om het op te lossen.		
In het gesprek wordt de techniek van het slecht nieuws gesprek toegepast waar passend.		
Vorm:		
Het gesprek bevat een duidelijke opbouw: <ul style="list-style-type: none"> • opening • kern • afsluiting, conclusies. 		
Inhoud:		
Het gesprek bevat inhoudelijk een duidelijke rapportage, probleemanalyse en oplossingsvoorstel.		
Professionaliteit		
Het taalgebruik is zakelijk/professioneel.		
Totaalbeoordeling		

Onderdelen Product 2 Gesprek Cliënt	voldoende	verbeteradvies
Het gesprek bevat een analyse van het signaleerde probleem en een voorstel om het op te lossen.		
In het gesprek wordt de techniek van het slecht nieuws gesprek toegepast waar passend.		
Vorm:		
Het gesprek bevat een duidelijke opbouw: <ul style="list-style-type: none"> • opening • kern • afsluiting, conclusies. 		
Inhoud:		
Het gesprek is aangepast aan de leefwereld van de cliënt.		
Professionaliteit		
Het taalgebruik is begrijpelijk voor de cliënt, en tegelijk zoveel mogelijk zakelijk/professioneel.		
Totaalbeoordeling		

Bijlage 4: Tekstkenmerken

Tekstkenmerken Bijeenkomsten en vergadering, B1

Tekstkenmerken receptief:

§ onderwerp

Het onderwerp is vertrouwd, valt binnen de persoonlijke belangstelling of heeft betrekking op het dagelijks leven, eigen werk of opleiding.

§ woordgebruik en zinsbouw

Het woordgebruik is toereikend voor alledaagse zaken. Elementaire structuren en veel herhalingen.

§ tempo en articulatie

Woorden worden duidelijk uitgesproken in een vertrouwd accent.

§ hulp

De taalgebruiker wordt direct aangesproken. Soms moeten bepaalde woorden en uitdrukkingen herhaald worden. Ongebruikelijke idiomatische uitdrukkingen worden vermeden en er wordt duidelijk gearticuleerd.

Tekstkenmerken productief

onderwerp

Het onderwerp is vertrouwd, valt binnen de persoonlijke belangstelling of heeft betrekking op het dagelijks leven, eigen werk of opleiding.

§ woordenschat en woordgebruik

De woordenschat is toereikend om overalldaagse onderwerpen, zoals familie, hobby's, werk, reizen en actuele gebeurtenissen te spreken eventueel door middel van omschrijvingen.

§ grammaticale correctheid

Redelijk accuraat gebruik van frequente routines en patronen die horen bij voorspelbare situaties.

§ interactie

Kan een eenvoudig face-to-face gesprek over bekende onderwerpen waarvoor persoonlijke interesse bestaat beginnen, voeren en afsluiten. Kan gedeeltelijk herhalen wat iemand gezegd heeft om te bevestigen dat men elkaar begrepen heeft.

§ vloeiendheid

Is goed te volgen, alhoewel pauzes en herstel van fouten, vooral in langere stukken vrij geproduceerde tekst, veel voorkomen.

§ coherentie

Series van kortere, eenvoudige afzonderlijke elementen zijn verbonden tot een samenhangende lineaire reeks van punten.

§ uitspraak

De uitspraak is duidelijk verstaanbaar, alhoewel gekleurd door een accent en af en toe een verkeerd uitgesproken woord.

Literatuurlijst

Literatuurlijst Nederlands binnen competentiegericht onderwijs

Bolle, T. (2005). Taken van de taaldocent in de competentiegerichte opleiding. Wat verandert er voor de taaldocenten? In: LES 138.

Bolle, T. (2004). Je moet van elkaar willen leren. Taal- en vakdocenten over hun samenwerking in een geïntegreerd traject. In: LES 130.

Fernandes, E, e.a. (2005). Silo-project Individuele taaltrajecten, Visie document, New Learning Nederland bv, Deventer.

Dalderop, K, e.a. (2002). Raamwerk NT2, Cinop, 's-Hertogenbosch.

Driessen, M, e.a. (2004). Referentiedocument Talen in de kwalificatieprofielen, BVE Raad, De Bilt.

Knippenberg, M. van (2005). Taalcompetenties in een beroepsopleiding, Taalbeleid Mondriaan onderwijsgroep.

Kuiken, F. (2005). Taalbeleid als uitdaging, Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het ambt van bijzonder hoogleraar NT2, UVA, Amsterdam.

Laat, C. de (2006) De docent als competentiegericht opleider. Utrecht/Zutphen, Thieme Meulenhoff.

Leenders, E. (2006). Vijf voor twaalf voor taalzwakke deelnemers, in Profiel 1.

Meestringa, T, e.a. (2004). Handboek Taalgericht vakonderwijs, Coutinho, Bussum.

Ministerie van OC&W. (2005). Van A tot Z betrokken' Aanvalsplan Laaggeletterdheid 2006 – 2010, Den Haag.

Neuvel, J, e.a. (2004). Nederlands in het middelbaar beroepsonderwijs, Een verkennend onderzoek naar het onderwijsaanbod Nederlands en de taalvaardigheid van de leerlingen, CINOP, 's-Hertogenbosch.

Paus, H, e.a. (2006). Dertien doelen in een dozijn. Een referentiekader voor Taalcompetenties van Leraren in Nederland en Vlaanderen, Nederlandse Taalunie, Den Haag.

Riteco, A. (2005), Onderzoek naar docentcompetenties voor taalontwikkeldend beroepsonderwijs. Doen en denken van vakdocenten. In: LES 135.

Smit, A. e.a. (2006). Laaggeletterdheid in het werk. Een kwalitatief onderzoek naar lees-, schrijf-, en rekentaken in de kenniseconomie, Stichting lezen en schrijven, Den Haag.

SLO

Boulevard 1945 - 3
7511 AA Enschede

Postbus 2041
7500 CA Enschede

T 053 484 08 40
F 053 430 76 92
E info@slo.nl

www.slo.nl

slo